

PRÁVNÍ ASPEKTY „PŘÍMÉHO“ OSVOJENÍ

JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.
Právnická fakulta Masarykovy Univerzity v Brně

I. Úvodem

Institut osvojení patří mezi tradiční instituty rodinného práva. Ve většině právních řádů je pojímám jako institut náhradní rodinné výchovy (péče), jako služba osiřelému dítěti, jako přijetí cizího dítěte za své, resp. za vlastní. Jedná se o imitaci neboli fikci biologického svazku (*adoptioe natura imitatur*).

Současná právní úprava osvojení v České republice je ovlivněna tendencemi respektovat lidská práva a budovat právní stát. To se projevuje přijímáním nových zákonů nejen na poli ústavním, ale i ve sféře soukromého, resp. rodinného práva, přistupováním k mezinárodním úmluvám, a k celkově novému chápání institutu osvojení.

V souvislosti s právním postavením dítěte v rodině, s právy dítěte a právy rodiny na ochranu, je nutné vycházet především z ústavních základů právního řádu České republiky. Listina základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky (Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.) má svůj základ v teorii přirozeného práva a chrání člověka, dítě, přirozenou rodinu, rodičovství (čl. 32 odst. 1). Výslovně stanoví, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a že děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Přirozenou rodinu pak chrání tak, že uvádí, že práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od svých rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona (čl. 32 odst. 4).

Jde-li pak o mezinárodní závazky, je třeba připomenout Úmluvu o právech dítěte, která byla přijata na půdě OSN dne 20. listopadu 1989 jako první mezinárodní dokument věnovaný pouze dětem. V České republice byla publikovaná pod č. 104/1991 Sb. Je považována za "*Magnu Chartu*" práv dětí, neboť obsahuje ucelený katalog práv dětí od jejich narození do dosažení zletilosti. Vůdčím principem Úmluvy je nejvyšší zájem dítěte, který musí být sledován při každé činnosti týkající se dětí (čl. 3 odst. 1). Právo dítěte vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, je zakotveno ve všeobecných zásadách Úmluvy. Přirozená rodina je primárním výchovným prostředím pro dítě. Avšak je-li dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo ve svém vlastním zájmu v

tomto přirozeném prostředí nemůže být ponecháno, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem (čl. 20 odst. 1). Pokud jde o vlastní osvojení, je třeba říci, že Úmluva mu věnuje značnou pozornost. Osvojení je třeba pojímat jako institut pro tzv. právně volné děti.

II. Tzv. právně volné dítě

Především je nutné položit si otázku, kdo je tzv. právně volným dítětem. Právní řád tento termín nezná, nicméně v praxi se běžně používá. Pod pojmem tzv. právně volné dítě je s ohledem na naši koncepci osvojení chápat dítě, jehož osvojení právní řád připouští, tedy dítě „volné“ k adopci. V praxi se bude jednat především o dítě fakticky osiřelé. Další velkou skupinu tzv. právně volných dětí budou tvořit „sociální“ sirotci, tj. děti, které právem předvídaným způsobem „ztratily“ rodiče. „Sociálním“ sirotkem se může dítě stát jak z vůle rodičů, tj. „zřeknutím se“ dítěte, udělení souhlasu k osvojení, opuštění dítěte, jeho dlouhodobým umístěním v kolektivním zařízení, právně relevantním nezájmem či zavrženíhodným jednáním vůči dítěti, trestnou činností apod. Dítě zásadně nemůže být odebráno rodičům proti jejich vůli Souhlas rodiče k osvojení jeho dítěte, resp. jeho právem předvídané negativní chování ve vztahu k dítěti, je základní podmínkou pro umístění dítěte do náhradní rodiny a jeho osvojení. Je třeba zdůraznit, že rodinněprávní vztah rodič dítě zůstává zachován až do právní moci rozhodnutí o osvojení, včetně jeho obsahu, tedy i rodičovské zodpovědnosti rodičů, a zejména práva rodiče odvolat svůj souhlas s osvojením a požadovat své dítě zpět do osobní péče.

Souhlas rodičů k osvojení jejich dítěte je základní hmotněprávní podmínkou osvojení. Souhlas rodičů k osvojení je nutné chápat jako úkon zakládající změnu statusu.

Právo udělit souhlas k osvojení a vzdát se tak právně dítěte je zásadně spojováno s rodičovskou zodpovědností (§ 31 ZOR), která náleží jen rodiči, který má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu. Právo náleží tedy rodiči pokud je zákonným zástupcem svého dítěte. Ve smyslu § 67 ZOR musí být totiž souhlas k osvojení udělen rodiči, kteří jsou zákonnými zástupci. Právo udělit souhlas k osvojení tak má i rodič, jehož rodičovská zodpovědnost byla omezena (§ 44 odst. 2 ZOR) a také pozastavena (srov. § 44 odst. 1 ZOR), neboť v těchto případech rodičům náleží, ale nemohou ji vykonávat, resp. vykonávat v plném rozsahu. Právo udělit souhlas k osvojení dává zákon *expressis verbis* dále rodiči nezletilému

(§ 67 odst. 2 ZOR), ačkoli takovému rodiči nepřiznává rodičovskou zodpovědnost, a to z objektivního důvodu – nedostatku věku. K tomu dále.

Má-li dítě oba rodiče, pak musí být souhlas udělen jimi oběma, neboť je jejich nezastupitelným úkonem. Není rozhodné, jak bylo určeno otcovství k dítěti, tedy zda je otcem dítěte manžel matky nebo např. muž určený za otce soudem podle třetí domněnky. Také není rozhodné, zda je dítě v přímé péči toho kterého rodiče. Právo dát souhlas k osvojení má i rodič, kterému byl omezen nebo dokonce zakázán styk s dítětem (§ 27 odst. 3 ZOR).

Souhlas rodičů k osvojení jejich dítěte musí být udělen rodičem osobně. Musí být dán výslovně, nikoli konkludentně. Nepostačí sdělení, že rodič „vůči osvojení nemá námitek“ nebo že „osvojení doporučuje“. Musí být vysloven určitě – ke konkrétní osobě budoucího osvojitele a také k určitému druhu osvojení (osvojení prosté a nezrušitelné, se zápisem osvojitelů do matriky na místo rodičů). Udělení souhlasu rodičů k osvojení jejich dítěte je nutné posuzovat jako právní úkon se všemi důsledky vyplývajícími z právního řádu (srov. § 104 ZOR, podle kterého se ustanovení občanského zákoníku použijí tehdy, nestanoví-li zákon o rodině něco jiného; srov. § 34 a násl. OZ, který upravuje náležitosti právních úkonů a jejich vady).

Souhlas rodičů k osvojení musí být vysloven před soudem, který rozhoduje o osvojení. Pro tento závěr hovoří jednak to, že soud má povinnost v tomto směru zákonného zástupce jako účastníka vyslechnout, a to podle možností osobně (srov. § 182 odst. 2 o.s.ř.), a dále skutečnost, že soud má povinnost zajistit vyloučení neshody mezi vůlí zákonného zástupce a jejím projevem, a to s ohledem na závažnost právních důsledků udělovaného souhlasu, který vede ke změně statusu dítěte (srov. § 120 odst. 2 o.s.ř., kde je uvedeno, že soud je povinen ve věci osvojení provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány). Jakékoli předběžné „vzdání se dítěte“ by muselo být považováno za absolutně neplatné pro rozpor se zákonem.

Ačkoli nelze omezení podle § 68a ZOR upravující možnost rodičů dát souhlas k osvojení jejich dítěte v případě tzv. blanketového souhlasu považovat za generální zákaz udělení souhlasu k osvojení dříve než dítě dovrší šest týdnů, nelze se než domnívat, že ochranu přirozeného rodiče je možné spatřovat právě v možnosti zahájit řízení o osvojení návrhem až po uplynutí tříměsíční, byť faktické preadopční péče a v nutnosti považovat až souhlas vyslovený v soudním řízení za hmotněprávní podmínku pro osvojení.

Jde-li pak o **odvolání platného souhlasu k osvojení**, je otázkou, zda je možné bez dalšího konstatovat, že toto právo rodiče nemají, neboť ani zákon o rodině, ani občanský

zákoník „odvolání právního úkonu“ obecně výslovně neupravují. V rodinněprávní literatuře se názory na problematiku odvolání souhlasu k osvojení různí.

Především je možné se setkat s extrémním pohledem, který má za to, že udělení souhlasu k osvojení je neodvolatelné. Dále se lze v odborné literatuře seznámit s názorem hlásajícím, že rodiče mají právo odvolat souhlas k osvojení do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů (s odkazem na analogické použití § 68a in fine ZOR viz konstatování v díle *Holub, M., Nová, H.: Zákon o rodině a předpisy souvisící*. 4. vyd., Linde Praha a. s., Praha, 2000, str. 153, a zejména výklad *J. Švestky* v díle *Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Komentář*. 2. vyd., C.H. Beck, Praha, 2000, str. 252). Názory plně respektující Úmluvu o právech dítěte a další mezinárodní instrumenty a také nové pojmání institutu osvojení jako především služby dítěti se kloní k závěru, že rodiče mohou svůj souhlas k osvojení jejich dítěte odvolat kdykoli do právní moci rozsudku o osvojení (*Radimský, J., Radvanová, S.: Zákon o rodině. Komentář*. Panorama, Praha, 1989, str. 245). Je třeba konstatovat, že právě z tohoto názoru vychází zásady, na nichž má být vypracován nový občanský zákoník (k tomu viz dílo *Eliáš, K., Zuklínová, M.: Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Linde, Praha, 2001, str. 169). Lze plně souhlasit s názorem uvedeným v důvodové zprávě k paragrafovanému znění části druhé „Rodinné právo“ připravovaného kodexu, kde se uvádí, že adjektivum „absolutní“ – ve smyslu neodvolatelně, nezměnitelně a jednou pro vždy, by patrně zákon neměl užívat v souvislosti se žádným právním jednáním, a že přívlastky „neodvolatelná, nezměnitelná a jednou pro vždy platící“, jde-li o člověka, je třeba nechat vyhrazeny pro smrt (srov. výklad k § R104 pracovního znění, v podrobnostech viz <http://www.juristic.cz>).

Výjimka z pravidla nutnosti souhlasu rodiče k osvojení jeho dítěte se týká rodičů, kteří nejsou zákonnými zástupci svého dítěte, tj.

- rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu - byli ve způsobilosti k právním úkonům omezeni nebo jí byli zbaveni (§ 10 OZ) - rodičovská zodpovědnost jim nenáleží ze zákona,
- rodiče byli rodičovské zodpovědnosti zbaveni (§ 44 odst. 3 a 4 ZOR) -rodičovská zodpovědnost jim pak nenáleží v důsledku soudního rozhodnutí.

Jako zvláštní formu souhlasu k osvojení upravuje zákon o rodině **tzv. blanketový souhlas rodičů**, kdy rodiče dávají souhlas k osvojení předem bez znalosti osob zájemců o

osvojení (§ 68a ZOR). Podstatou tohoto zvláštního úkonu je, že je anonymní. Za situace, kdy právní úprava zná dva druhy osvojení s různými právními následky (osvojení prosté a nezrušitelné, se zápisem osvojitelů do matriky na místo rodičů), musí být při udělování souhlasu řečeno, k jakému druhu osvojení rodiče souhlas vyslovují. Pravidlem bude udělení souhlasu k oběma druhům osvojení. Tzv. blanketový souhlas o osvojení musí předcházet řízení o zprostředkování osvojení a vlastnímu řízení o osvojení dítěte.

Tzv. blanketový souhlas mohou rodiče udělit až po 6 týdnech věku dítěte. Úkon musí být učiněn osobně přítomným rodičem, písemně, a to před soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí. I v tomto případě je nutné, jde-li o posuzování platnosti právního úkonu souhlasu k osvojení, vycházet z občanského zákoníku, nestanoví-li zákon o rodině speciálně (§ 104 ZOR, § 34 a násl. OZ).

Ve vlastním řízení o osvojení již rodiče dítěte nebudou účastníky řízení (srov. § 181 odst. 2 písm. c/ o.s.ř.).

Zákon o rodině *expressis verbis* upravuje možnost odvolání platně učiněného blanketového souhlasu k osvojení tak, že reguluje právo rodičů odvolat souhlas k osvojení do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů (srov. § 68a in fine ZOR). V literatuře je v této úpravě spatřován rozpor s Úmluvou o právech dítěte, který by měl být v rámci rekonstrukce rodinného práva odstraněn.

Jak již bylo řečeno, rodinněprávní vztah rodiče – dítě a rodičovská zodpovědnost rodičů se všemi právy i povinnostmi zaniká až právní mocí rozsudku o osvojení, nikoli umístěním dítěte do péče uchazečů o osvojení.

Za **další výjimky**, kdy je prolomena zásada souhlasu rodičů s osvojením jejich dítěte, jsou-li zákonnými zástupci dítěte, je nutné považovat:

a) tzv. kvalifikovaný nezájem (§ 68 odst. 1 písm. a/ ZOR), kdy souhlasu rodičů není třeba tehdy, jestliže rodiče neprojevovali po dobu nejméně šesti měsíců soustavně o dítě opravdový zájem, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, a

b) tzv. žádný zájem neboli absolutní nezájem (§ 68 odst. 1 písm. b/ ZOR), kdy souhlasu rodičů není třeba tehdy, jestliže po dobu nejméně dvou měsíců po narození

dítě neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoli jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

O otázce kvalifikovaného nezájmu a žádného zájmu rozhoduje soud v **tzv. incidenčním řízení** (§ 180a o.s.ř.). Jedná se o řízení, ve kterém se zkoumá, zda je dítě tzv. právně volné. Toto řízení předchází vlastnímu řízení o osvojení (srov. § 68 odst. 3 zák. o rod.). Opět je třeba zdůraznit, že rodinněprávní vztah rodič – dítě zaniká až pravomocným rozhodnutím soudu o osvojení. Tomu odpovídá i procesněprávní úprava, podle které pravomocný rozsudek, kterým bylo určeno, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu rodičů, soud na návrh zruší, změní-li se poměry, avšak nebylo zahájeno řízení o osvojení. Návrh lze podat nejdříve po uplynutí jednoho roku od právní moci rozsudku (§ 180b o.s.ř.).

Velká novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb., účinný k 1.8.1998) přinesla **posílení postavení nezletilého rodiče**, ačkoli není zákonným zástupcem svého dítěte.

Zejména bylo *expressis verbis* stanoveno, že k osvojení je třeba souhlasu rodiče, i když je nezletilý (§ 67 odst. 2 ZOR). V zákoně o rodině není stanovena žádná věková hranice pokud jde o právo nezletilého rodiče udělit souhlas k osvojení, na rozdíl od možnosti soudu přiznat nezletilému rodiči staršímu 16 let částečnou rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o novorozené dítě (srov. § 34 odst. 3 ZOR). I nezletilý rodič tak bude účastníkem řízení o osvojení svého dítěte. Souhlas bude udělovat v tomto řízení.

Pokud jde o tzv. blanketový souhlas, zákon právo nezletilému rodiči udělit souhlas k osvojení jeho dítěte předem bez vztahu k určitým osvojitelům výslovně neupravuje (srov. text § 68a ZOR). Tzv. blanketový souhlas je výjimkou z pravidla, že souhlas o osvojení musí být udělen v soudním řízení, jehož je rodič účastníkem. Zákon *expressis verbis* při konstrukci této výjimky hovoří o „rodičích, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte“. Jelikož je každou výjimku nutné interpretovat restriktivně, nelze než uzavřít, že nezletilému rodiči zákon nedává právo dát souhlas k osvojení svého dítěte mimo soudní řízení, bez řádného poučení o důsledcích osvojení, předem, bez ohledu na osoby budoucích osvojitelů a možný osud dítěte. Tento výklad lze podpořit i výkladem systematickým a teleologickým, účelovým. Z nové právní úpravy lze vysledovat především cíl chránit nezletilé děti (nezletilého rodiče a jeho dítě) a přirozenou rodinu. Stejný cíl - aby o osudech dětí bylo rozhodováno před soudy na základě zákona - vedl zřejmě zákonodárce i při novelizaci právní úpravy II. domněnky otcovství, na základě které souhlasné prohlášení nezletilých

rodičů o určení otcovství musí být učiněno vždy před soudem (srov. § 52 odst. 2 ZOR). Nicméně v literatuře se lze setkat i s názorem opačným (srov. např. výklad *J. Švestky* v díle *Hrušáková, M. a kol.: Zákon o rodině. Komentář. 2. vyd., C.H. Beck, Praha, 2000, str. 266*).

Jde-li pak o jakýkoli jiný předběžný souhlas nezletilého rodiče k osvojení jeho dítěte, je nutné jej považovat za právně irelevantní, byť by byl spojen s faktickým předáním dítěte do osobní péče třetích osob. Jelikož nezletilý rodič nemá rodičovskou zodpovědnost a není zákonným zástupcem svého dítěte, musí být novorozenci ustanoven poručník (§ 78 ZOR).

Novela dále zakotvila, že ustanovení upravující kvalifikovaný nezájem a žádný zájem se uplatní i tehdy, když je rodič nezletilý (§ 68 odst. 2 ZOR). Nezletilý rodič bude tedy i účastníkem tzv. incidenčního řízení, ve kterém se zkoumá, zda je dítě tzv. právně volné.

Velká novela zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb., účinný k účinná od 1.8.1998) představuje mimo jiné také značné **posílení statusu otce dítěte, za kterého není matka provdána**. Jednak může být muž, který o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, nově iniciátorem řízení o určení otcovství podle třetí domněnky určování otcovství (srov. nové znění § 54 odst. 1 zák. o rod.). Dále, v souvislosti s osvojením, je jeho postavení posíleno novým ustanovením, podle kterého nemůže být dítě osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci (srov. § 70a ZOR).

Souhlas rodiče s osvojením je pravidlem, ostatní případy spojené s negativním jednáním, event. určitým nedostatkem péče ze strany rodičů, případně jejich duševním nebo fyzickým handicapem, jsou výjimkou.

III. Podstata „přímého“ osvojení

Jak již bylo uvedeno výše, osud dítěte je v rukou jeho rodiče, je-li jeho zákonným zástupcem. Rodič tak může rozhodnout o krátkodobém, přechodném či dlouhodobém umístění dítěte v péči třetí osoby. Tímto rozhodnutím však rodič nepozbývá rodičovskou zodpovědnost a práva i povinnosti z ní vyplývající. Názor rodiče ohledně místa pobytu a osobní péče o jeho dítěte je pravidlem při všech rozhodování ve všech věcech týkající se

dítěte. Jakékoli přemístění dítěte od jeho rodičů a umístění do péče třetí osoby, musí být uskutečněno se souhlasem rodiče. Výjimečně může být o osudu dítěte rozhodnuto proti vůli rodičů soudem, jsou-li naplněny všechny hmotněprávní i procesněprávní předpoklady zákona.

Jestliže rodič předá dítěte do péče třetí osoby s úmyslem vzdát se dítěte a později udělit souhlas k osvojení, bude se realizovat faktická preadopční péče, která je jednou z podmínek pro vyslovení osvojení soudem (§ 69 ZOR). Jakmile uplynou tři měsíce, budou moci zájemci o osvojení podat návrh na zahájení řízení o tzv. prosté osvojení (osvojení I. stupně, zrušitelné osvojení), ve kterém budou rodiče účastníky řízení a kde budou muset vyslovit svůj souhlas k osvojení (§ 181 a násl. o.s.ř.). Dověrší-li dítě věku jednoho roku, budou moci osvojitelé podat návrh na zahájení řízení o tzv. nezrušitelné osvojení (osvojení se zápisem do matriky na místo rodičů osvojence, srov. § 77 ZOR). Jedná se o tzv. přeměnu osvojení prostého na nezrušitelné.

IV. Součinnost státu při přímé adopci

Zprostředkování osvojení je upraveno v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (§ 20 a násl.). Spočívá ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení a k nalezení vhodných osvojitelů pro tyto děti. Děťmi vhodnými k osvojení je nutné chápat tzv. právně volné děti. Zákon *expressis verbis* stanoví, že zprostředkování se neprovádí v případě, že rodiče dali souhlas k osvojení předem ve vztahu k určitým osvojitelům nebo podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte (§ 20 odst. 3 písm. a/ ZSPOD). Bylo-li tedy dítě rodiči „předáno“ za účelem možného osvojení třetí osobě, není místo pro zprostředkování ve smyslu cit. zákona, tedy ani k vydávání jakéhokoli rozhodnutí správním orgánem, zejména rozhodnutí o preadopční péči (srov. § 19 odst. 1 ZSPOD, dle kterého může správní orgán rozhodnout o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, je-li dítě v ústavu). Rodinněprávní vztah rodiče a dítě zůstává i po „předání“ dítěte zachován, včetně jeho obsahu, především práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, tedy i právo „požadovat“ dítě zpět, mít je u sebe Tato práva mají rodiče i v průběhu vlastního řízení o osvojení před soudem. Rodiče jsou účastníky řízení o osvojení jejich dítěte stejně jako jejich dítě a budoucí osvojitel a jeho manžel (srov. § 181 a násl. o.s.ř.).

Jak již bylo řečeno, rodiče mají právo odvolat svůj souhlas s osvojením udělený v soudním řízení, a to až do právní moci rozsudku o osvojení, a tak celý proces o osvojení

„zmařit“. Pokud by rodiče požadovali dítě do své osobní péče a pokud by byli schopni tuto péči řádně vykonávat, museli by žadatelé o osvojení rodičům jejich dítě předat.

Lze mít za to, že pobyt dítěte u zájemců o osvojení není možné „legalizovat“ vydáním předběžného opatření podle § 76a o.s.ř., neboť mezi zákonné podmínky pro jeho vydání náleží zejména skutečnost, že se nezletilé dítě ocitlo „bez jakékoli péče“ nebo že je „jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny“. Žádným předběžným opatřením nelze „stvrzovat“ faktický protiprávní vztah a bránit rodiči v péči o své dítě.

Nicméně, kdyby rodič o dítě později řádně nepečoval, umístil je např. do ústavní výchovy a byly-li by dány předpoklady pro uplatnění institutu kvalifikovaného nezájmu, bylo by na soudu, jak by v této věci postupoval, zda by zahájil tzv. incidenční řízení či nikoli. Jistým problémem současné právní úpravy je skutečnost, že se jedná o řízení návrhové. Návrh na zahájení řízení ve věci určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, mohou podat orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo rodič dítěte, nikoli zájemce o osvojení. Jak již bylo uvedeno, dojde-li ke změně poměrů, pravomocný rozsudek soud zruší (§ 180b o.s.ř.).

Nová právní úprava tak sleduje vůdčí principy zakotvené v Úmluvě o právech dítěte, zejména požadavek, aby předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí byl sledován jejich nejlepší zájem a právo vyrůstat především ve své přirozené rodině. Lze-li však z chování rodičů vysledovat negativní jednání, zneužívají-li rodiče svoji rodičovskou zodpovědnost nebo ji závažným způsobem zanedbávají, pak nezbyvá než využít jiných ustanovení zákona o rodině, např. norem upravujících zbavení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 3 ZOR). Pak by souhlas k osvojení nemusel být vyžadován, dítě by bylo tzv. právně volné.

V. Závěrem

Jak již bylo řečeno, základním právem dítěte vyjádřeným v celé řadě vnitrostátních i mezinárodních dokumentů je právo vyrůstat především ve své vlastní rodině. Pokud však rodiče nemohou (z objektivních nebo i subjektivních příčin a důvodů), neumí nebo nechtějí zabezpečit všestrannou péči o dítě, musí zasáhnou stát, a to adekvátními prostředky odpovídajícími míře narušení přirozené rodiny. Odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění v

náhradním výchovném prostředí je krajním řešením krize rodinněprávního vztahu rodič - dítě. Náhradní rodinná výchova by měla být pojímána jako vpravdě náhradní řešení problémů přirozené rodiny a primárně jako služba dítěti. Důraz by měl být kladen na prevenci a sanaci přirozené rodiny.